

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Α. ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ: «Νά ντύσουμε τούς γυμνοὺς» (Ἐθνικόν Θεάτρον).

Εἶναι ἐξαιρετικά εὐχάριστο τὸ ὅτι τὸ Ἀθηναϊκὸ κοινὸ δέχτηκε μὲ χαρὰ, μὲ ἱκανοποίηση τὸ ἔργο τοῦ Λουίτζι Πιραντέλλο πού ἀνέβασε τὸ «Ἐθνικόν». Γιὰ νὰ αἰσθανθῆς καὶ νὰ χαρῆς τὸν ἰδιότυπο Ἰταλὸ δημιουργὸ (πού ἦρθε μὰ μέρα ἔτσι ἀπρόοπτα νὰ ρίξη σὲ μὰ σχετικὴ ἀφάνεια τὸ λυρικορωμαντικὸ θέατρο τοῦ Ντ' Ἀννούτσιου πού ἦταν κάποτε εὐαγγέλιο γιὰ τούς Ἰταλοὺς καὶ νὰ ὑψώσει μὰ παντιέρα νέα, νέου εἶδους τέχνης πού πάλλεται ἀπὸ κραδασμὸ παράξενο καὶ ἐπισημαίνει ἄλλους δρόμους *ἀπάτητους ὡς χιτὲς* στὸ θέατρο), γιὰ νὰ αἰσθανθῆς λοιπὸν καὶ νὰ χαρῆς τὸν Πιραντέλλο, χρειάζεται κάποια εἰδικὴ πνευματικὴ προπόνηση, χρειάζεται μὰ μύηση σιτούς κόσμους τοῦ «ἐγκεφαλικοῦ συναισθηματισμοῦ». Καὶ τὸ κοινὸ μας χρόνια τώρα δὲ βρῆκε εὐκαιρία ν' ἀσχοληθῆ μὲ τὸν «παράδοξο» Ἰταλὸ δραματογράφου παρὰ μὰ μοναχὰ φορὰ: σιτὴ σοβαρὴ προσπάθεια τοῦ «Θεάτρον Τέχνης», πρὶν ἀπὸ χρόνια ἀρκετά, πού ὁ Μελάς ζωντάνεψε— μὲ τὴν Ἑλένη Παπαδάκη πάλι— τὸ «Ἐξή πρόσωπα ζητᾶνε συγγραφέα». Ἡ ἄλλες ἀπόπειρες πού ἔγιναν γιὰ ν' ἀποδοθοῦν ἔργα τοῦ Πιραντέλλο, δὲν εἶναι ἀξιοσημείωτες, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη. Κι' ἔτσι τὸ Νόμπελ καὶ ἡ νεωτεριστικὴ καὶ τολμηρὴ κατεύθυνση πού ἔχει χαράζει ὁ σκηνοθέτης τοῦ Ἐθνικοῦ κ. Ροντήρης σιτὴ δουλειά του, μᾶς ἔφεραν καὶ πάλι σὲ ἑλληνικὴ Σκηνὴ ἓνα ἀπ' τὰ πνευματικὰ παιδιὰ τοῦ Πιραντέλλο.

Γράφτηκαν τελευταῖα γιὰ τὴ «μανιέρα» τοῦ Ἰταλοῦ δραματογράφου σιτῆλες καὶ σιτῆλες καὶ δόθηκαν ἄπειρες καὶ πολλὲς φορὲς σωστὲς οἱ ἀπάντησεις σιτὰ ἐρωτήματα πού ἀφίγει κατῆ θεατρικὴ προσπάθειά του. Μὲ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου: «Νά ντύσουμε τούς γυμνοὺς» χύθηκε ἀρκετὸ μελάνι ὥστε ἂν ἐπιχειρήσω τὴ στερεότυπη ἀνάλυση τοῦ Πιραντελλικοῦ οἰκοδομήματος μοιραῖα θὰ πέσω σὲ ξαναμασημένα πράγματα ἂν ὄχι σὲ κοινότητες περιγραφές. Γι' αὐτὸ θὰ περιορισθῶ σὲ λίγα λόγια πού ὑποθέτω ὅτι ἔχουν κάποια θέση σήμερα. Λένε καὶ γράφουν ὅτι ὁ Πιραντέλλο βγῆκε ἀπότομα μὲ μὰ καινούργια μυστηριακὴ (γιὰ τούς πολλούς σιτὰ πρῶτα χρόνια) σημαία μεταρρυθμίσεως τοῦ Θεάτρον. Ὅτι ἦταν μὰ ἐπανάσταση σ' αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τὴν τέχνη τῆς σκηνῆς ἢ ἐμφάνισί του καὶ ὅτι γεννήθηκε σιτὸ πρόσωπο τοῦ Πιραντέλλο ὁ ἄνθρωπος, ὁ δημιουργός, πού εἶδε πῶς ἔτσι πρέπει νᾶναι καὶ ἔτσι νὰ ἐκφράζεται τὸ θέατρο τοῦ σήμερα. Εἶπαν—καὶ εἶναι σὲ μερικὰ σημεῖα ἀλήθεια— ὅτι ἡ ψυχρὴ

του ειρωνία, τὸ ἰδιότροπό του χιούμορ, ἢ ψυχογραφικὴ δεινότητά του κατόρθωσαν νὰ συσσωματωθοῦν σὲ πρότυπο ἑνὸς Μεσσία γιὰ τὸ φθαρμένο κάπως θέατρο τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα.

Μὲ ἄλλα λόγια ἀπέδωσαν στὸν Πιραντέλλο μιὰ ἐξόρμηση μελετημένη μὲ εἰδικὸ σκοπὸ τῆ δημιουργία μιᾶς νεώτερης τέχνης δραματικῆς. Προσπάθεια λοιπόν, ξερὴ, ἢ ἀπόδοση τῶν διανοητικῶν καὶ «ζώντων» ἔξω ἀπὸ τὰ εὐκόλα αἰσθήματα Πιραντελλικῶν ἀνθρώπων.; Προσπάθεια ξερὴ, ἢ ἀπόδοση μιᾶς ἀντιθέσεως διαρκοῦς ἀνάμεσα στὴν ἀντικειμενικὴ καὶ τὴν ὑποκειμενικὴ ἀλήθεια; Προσπάθεια ξερὴ, ὁ σχετικισμὸς τοῦ Πιραντέλλο ποὺ δείχνει μὲ ὁμότητα, τὶς πειὸ πολλές φορές, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ νομίζομε πὼς εἴμαστε, διαφέρει ΤΡΑΓΙΚΑ ἀπὸ κεῖνο ποὺ πιστεύουν οἱ ἄλλοι, ὅτι εἴμαστε.; Προσπάθεια ξερὴ, ἢ ἐπιβλητικὴ ἀπόδειξη ποὺ φέρνει ὁ Ἴταλὸς δραματοουργὸς τῆς τρομερῆς συγκρούσεως τοῦ ζωϊκοῦ μας εἶναι καὶ τῆς μορφῆς πρὸς τὸ ἀποδίδει ;...

Ὅχι. Νομίζω ὄχι. Πιὸ καθαρὰ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ὁ Πιραντέλλο δὲ γεννήθηκε γιὰ νὰ σταθῆ σὰν ἄξιος συγγραφεὺς στὸ θέατρο. Στὸ θέατρο τὸν ἔφερε ὁ Σικελὸς συνάδελφός του Νῖνο Μαρτόλιο ποὺ τὸν ἀνάγκασε μὲ ἐπίμονες συστάσεις νὰ δραματοποιήσῃ πρώτη, πρώτη φορά : «Τὸ δάγκωμα» ἕνα παλὸν χαρακτηριστικὸ καὶ ψυχογραφικὸ διήγημά του.

Ὁ Πιραντέλλο δὲν ξεπρόβαλε στὸ θέατρο μὲ ἕνα μάτσο ἀπὸ προβλήματα καὶ ἀνησυχίες γιὰ νὰ τὰ λύσῃ μὲ τὰ μέσα ποὺ θὰ ταῦδινε ἢ σκηνή. Πῆδηξε ἀπ' τὴν πρόζα τοῦ φιλοσοφικοῦ ρομάντζου καὶ τοῦ διήγηματος, μ' ὄλο τὸ φέρτο τῆς πνευματικῆς δυναμικότητός του γιὰ νὰ «εὐρύνῃ» τὸ ἐπάγγελμα γιὰ νὰ τοποθετήσῃ καὶ ἐκεῖ τὶς θεωρίες του. Γιὰ ὅσους ἔχουν ἀντιρρήσεις στὰ παραπάνω, θάχα νὰ πῶ πὼς βλέπεις ἀτόφιο τὸν Λουίτζι Πιραντέλλο τὸ σημερινό, (ὄχι ἴσως τόσο ἐξελιγμένο ἀκόμα σὲ πλάτος καὶ σὲ τολμηρότητα διανοητικὴ), ἀπὸ τὸ πρῶτο σοβαρὸ του μυθιστόρημα : Τὸν «μακαρίτη Μαρτίν Πασκάλ». Ἐκεῖ ἀρχίζει ὁ Πιραντέλλο μὲ τὶς ἀδιάκοπες μυστηριακὲς συναισθηματικὲς συγκρούσεις, μὲ ἀβαρίες στὰ αἰσθήματα καὶ προχωρεῖ ἀλματικά μορφώνοντας μιὰ ἀνώτερη καὶ πολυσύνθετη προσωπικότητα. Παιδι εἶχα διαβάσει μιὰ σειρά ἀπὸ νουβέλλες του : «Τὸ ἄλογο τῆς σελήνης» καὶ δὲν κατάλαβα οὔτε μιὰ γραμμὴ! ...Σήμερα ποὺ τὶς ξαναδιάβασα βρῆκα τὸν Πιραντέλλο τοῦ θεάτρου ποὺ τὸν κατανοοῦμε τώρα—ἢ ἴσως καὶ δὲν τὸν κατανοοῦμε!— καὶ μάλιστα τολμῶ νὰ πῶ πὼς βρῆκα πειὸ μεστωμένο, πειὸ ἀγνό, πειὸ διεισδυτικὸ, ἂν θέλετε, τὸν Πιραντέλλο τῆς νουβέλλας, ἀπὸ τὸν ἔνδοξο, τὸν τιμημένο μὲ τὸ Νόμπελ διάσημο πειὰ δραματοουργό. Νὰ κοταλήξωμε ; Τὸ θέατρο τοῦ Πιραντέλλο, τεχνικῶς, δὲν ἔχει τέσσερα ποδάκια. Δὲν

πιάνει, δὲν πληρώνει τοὺς ὅρους τῆς ἀγνῆς, τῆς καθιερωμένης, τῆς νοη-
τῆς δραματοποιίας. Εἶναι διήγημα, ρομάντζο Πιραντελλικό φερόμενο στὴ
σκηνῇ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τοῦ 1904, τὸν δημιουργὸ τοῦ «Ματιάς Πασκάλ»
τοῦ «ἀλόγου στῆσελήνη», τοῦ «Ἔνας κανένας κι' ἑκατὸ χιλιάδες», τόσων
καὶ τόσων ἄλλων σπουδαίων πεζογραφημάτων. Δὲν εἶναι θέατρο !... Εἶ-
ναι «κάτι» σὰν θέατρο. Εἶναι ἡ μετουσίωση ἑνὸς σπανίου ἀφηγηματικοῦ
καὶ σκεπτικιστικοῦ ταλέντου ποὺ μεταφέρθηκε μέσ' τὰ καλούπια τῆς σκη-
νῆς καὶ ποὺ μέσα σ' αὐτὰ στενάζει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, γιὰ τὸ τοῦ λείπει
ὁ ἀέρας, ὁ χῶρος, ἡ ἐπέκταση νὰ ξεπηδήσῃ ἀπ' αὐτά.

Ναί! γιὰ τὸ Πιραντέλλο χτυπήθηκε ὡς συγγραφέας θεατρικὸς καὶ νὰ
γιὰ τὸ ὡς τέτοιος πρέπει νὰ χτυπηθῇ ἀκόμα. Γιὰ τὸ εἶναι μεγάλος διηγημα-
τογράφος, ἀρτιώτατος φιλόσοφος, λαμπρὸς «κονηματίας» ποὺ ἀποφάσισε
ἕνα καλὸ πρωί, ἀκούοντας τὸν Μαρτόλιο, νὰ κάνει θέατρο. Ἔκανε θέα-
τρο κατόρθωσε μ' αὐτὸ νὰ μεταδώσῃ σ' ὅλες τὶς γωνιὰς τοῦ κόσμου ὅτι
ὡς διηγηματογράφος, φιλόσοφος κρατοῦσε παραγνωρισμένο ἀκόμα, ξά-
φνισε, συζητήθηκε, ἐπεβλήθη.

...Τώρα ἐρχόμαστε στὸ ρόλο τοῦ ἠθοποιοῦ, τοῦ σκηνοθέτη, ὅλων
αὐτῶν ποὺ δοκιμάζουν ν' ἀποδώσουν τὴν Πιραντελλικὴ προσπάθεια.
Πρέπει νὰ μὴ σταθοῦν στὸν Πιραντέλλο τὸν δραματοποιὸ γιὰ τὸ τότε
χαθῆκαν σ' ἕνα τέλμα ἀντιφάσεων σκηνικῶν, θεατρικῶν ἐκφράσεων πα-
ράξενων καὶ ἀνομιολόγητων πολλὰς φορὲς. Πρέπει νὰ μποῦν στὸν Πιραν-
τέλλο ἄνθρωπο, στὴ φιλοσοφικὴ ἀτμόσφαιρα του, νὰ ζήσουνε ὀλόπλατα
τὸ θεατρικὸ του ἔργο σὰν διήγημα, ἔξω τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου τῆς
σκηνῆς κι' ἐκεῖ θὰ βροῦνε τὴν ἀτμόσφαιρα ὁ σκηνοθέτης, καὶ τὴν «ἀλή-
θεια τοῦ πάθους» τῶν ἡρώων, οἱ ἠθοποιοί.

Τὸ πέτυχαν αὐτὸ στὸ Ἑθνικό;. Νομίζω ναί. Ἄριστα φέρνει ἡ
δεσποινὶς Ἑλένη Παπαδάκη. Ἴσως γιὰ τὸ καὶ ἡ ἴδια, σὰν ἄνθρωπος
εἶναι λιγάκι Πιραντελλικὴ καὶ κατορθώνει εὐκόλα νὰ ξεπερνᾷ τὴ φα-
νερὴ ἀδυναμία τοῦ δραματοποιοῦ στὸ νὰ ἐκφρασθῇ μέσα στὸ Ἄλφα
καὶ τὸ Ὁμέγα τῶν ἀπαιτήσεων τῆς σκηνῆς. Ντύθηκε «στὸ πετὸ τοῦ ρό-
λου» τῆς Ἑρσίλιας ὅπως κατάφερε καὶ πρὸ ἐτῶν νὰ γίνῃ ἡ ἄξια ἡρωί-
δα τοῦ ἄλλου «φιλοσοφήματος» τοῦ Πιραντέλλο τοῦ: «ἔξη πρόσωπα ζη-
τᾶνε συγγραφέα». Δὲν περιορίσθηκε σὲ ὅτι γράφει στὸ χειρόγραφο του
ὁ συγγραφεύς. Πῆγε πέρα ἀπ' αὐτό, κινήθηκε μέσ' στὸν ἀέραντο πλού-
σιο χῶρο τῶν διανοημάτων ποὺ μπερδεύονται στοὺς θεατρικοὺς διαλό-
γους κι' ἔγινε ἡ ἐκφραση, ἐκφραση ἀληθινὰ βαθειά, τῆς ἀγωνίας τοῦ
ἴδιου αὐτοῦ τοῦ συγγραφέα, ἀγωνίας ποὺ ξεπηδάει ὀλοφάνερα ἀπ' τὸ
ἔργο του. Ἐγὼ δὲν θ' ἀλαλάζω ὅπως ὅλοι, ὅτι μ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἔδειξε ὅτι

είναι μιὰ λαμπρή ἠθοποιός. Μπορεῖ νὰ εἶναι. Ἐπιπέδωτά μ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἔδειξε ὅτι *κατανοεῖ* τὸν Πιραντέλλο.

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ κ. Μινωτιῆς. Ἐφυγε ἀπ' τὴ σύμβαση τοῦ «Ἄλφα-Ἔμμεγα» τῆς σκηνῆς. Πολλοὶ τὸν βρῆκαν ὑπερβολικὸ σὲ κάποια τοῦ ξεσπάσματα καὶ στὸ παιχνίδισμα τῆς μάσκας ποῦχε δώσει στὸ ἀρσενικό τοῦ πρόσωπο. Ἐπιπέδωτά ἔκανε κι' αὐτὸς ὅτι ἔπρεπε. Ἄς μὴ ξαναααρ-διάσωμε τὰ ἴδια.

Ὁ κ. Μυράτ χωρὶς νὰ εἶναι Πιραντελλικὸς ἦταν ὁ ἐξαιρετικὸς Μῆτσος Μυράτ τοῦ παλαιοῦ θεάτρου. Καὶ ἀνανεωμένος μάλιστα. Ἄρτιώ-τερος παρὰ ποτέ. Κύριος τῆς σκηνῆς. Ὁ κ. Γληνὸς κράμμα παράξενο. Φορὲς φορὲς ἔπιανε, εὑρισκε τὸν τύπο τοῦ «φιλοσοφήματος», φορὲς φο-ρὲς τὸν ἔχανε καὶ ἔμπαινε στὸ καλούπι τοῦ δραματικοῦ, γνωστοῦ, κα-λῶς ἐννοουμένου σήμερον θεάτρου. Μὲ ἄλλα λόγια γιὰ νὰ μπορέση ἓνας ἠθοποιὸς νὰ παίξη «Θέατρο τοῦ Πιραντέλλο» πρέπει νὰ διαθέτῃ καὶ κάποια ἀνώτερη πνευματικὴ... ταχυδακτυλουργικὴ δεινότητα, νᾶχη—ἄς μποῦμε καὶ στὸ παραδοξολόγημα— μιὰ εὐπλαστὴ διαβολεμένη ἐσωτερικό-τητα. Ὁ κ. Ροντήρης μὲ τὴν ἐκλογή τοῦ σκηνικοῦ ἔδωσε τὴ χαώδη ἀτμόσφαιρα πὸν ἀπόλυτα ἐταίριαζε στὸ πνεῦμα τῆς ἐπιτυχημένης παρα-στάσεως.

ΑΛΕΚΟΣ Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ